

Litteratur:

- Hønningstad, A. 1914.* Forsøksmetodik. s. 23-44 i: N. Ødegaard et al. Norsk forsøksarbeid i jordbruket. Festsskrift i anledning av Bastian R. Larsens 25 aars jubilæum som forsøksleder. Grøndahl & Søn, Kristiania.
- Langvatn, H. (red.) 1985.* Samordnet forskningsprogram i jord- og hagebruksproduksjonen. En foreløpig skisse til program utarbeidet ved Norges landbrukshøgskole. Stensilprent. 22 s.
- Nissen, Ø. 1951.* En plan for faktorielle forsøk med hovedvekten på bestemmelse av samspillene. Forsk. Fors. Landbr. 2: 203-214.
- Ringøy, K.B. 1985.* Naturgitte forholds innvirkning på det økonomiske resultat. Norges landbruksvitenskapelige forskningsråd. Sluttrapport nr. 565. 13 s.
- Skjelvåg, A.O. 1985.* Landbruksmeteorologisk teneste i Noreg. Utgreiing frå Styringsutvalet for landbruksmeteorologisk forskning. 84 s. Vedlegg.
- Skjelvåg, A.O. 1986.* Fenologisk utvikling hos eittårig raigras i Aust-Agder. Forsk. Fors. Landbr. 37: 303-311.
- Torssell, B.W.R., N. Jönsson & A. Kornher 1983.* A systems approach to planning research in temporary grassland production. Sveriges lantbruksuniversitet. Institutionen för växtodling. Rapport nr. 123. 69 s.

Tanker omkring en ny miljøvernstrategi

Av naturverninspektør Torfinn Rohde

Jeg har kalt mitt foredrag på dette seminaret «Tanker omkring en ny miljøvernstrategi». Dette er en forholdsvis ambisiøs tittel, spesielt i et slikt forum med fagfolk som er engasjert i disse spørsmålene, både på brei basis og med et spesielt utgangspunkt i kystområdene.

Det er innledningsvis riktig å stille spørsmålet: «Trenger vi en ny miljøvernstrategi her i Norge?»

Både Gro-kommisjonens arbeid som nylig er presentert for en hel verden, og de daglige, praktiske erfaringer i arbeidet med miljøvern mer lokalt gir et klart grunnlag for å svare *ja* på spørsmålet.

Det er min uærbødige påstand at vi her til lands knapt har en framtidrettet miljøvernstrategi eller miljøpolitikk. Og dersom vi har en – er den altfor dårlig og lite framtidrettet.

Hvorfor kan jeg påstå dette?

Miljøvernpolitikken og miljøvern tiltakene i Norge formes og utøves i dag av et sektordepartement – Miljøverndepartementet. Dette departementet har et budsjett som tilsvarer ca. 0,5% av vårt nasjonalbudsjett. Departementet er likestilt med alle de andre fagdepartementene, landbruk, samferdsel, forsvar, kommunal osv. Og mye av tiden i dette departementet brukes nettopp til revir-

hevding overfor disse andre departementene, samt å rette på feil begått i de andre sektorene.

Situasjonen mellom departementene er også bilder av situasjonen mellom sektorene på de andre arenaene i samfunnspolitikken. Landbruksnæringen slåss med miljøvernerne hos fylkesmannen, vegkontorene slåss med miljøvernerne samme sted, i Statens forurensningstilsyn og i Direktoratet for naturforvaltning. Norske kommuners sentralforbund og kommunene føler at miljøvernerne griper for mye inn i deres virksomhet og planlegging osv.

Og når det en sjelden gang blir spurt i de andre sektorene om *de* tar miljøvern hensyn, så sier man: «Det er ikke vår oppgave – vi har da et miljøvern departement eller en miljøvern avdeling som tar seg av det».

Altså: De som er satt til å forvalte miljøvern politikken er faktisk *både* sektorenes motstandere og sektorenes alibi.

Det Miljøvern departementet og miljøvern avdelingene har gjort – sammen med naturvern organisasjonene – er å løfte fram i lyset en hel del *skjulte* miljøvern problemer og skandaler som i sin tur har ført til en småsatsing innenfor de andre sektorene for å rette på de verste utslagene av sektorenes naturinngrep.

Denne litt motvillige holdningen gjenomsyrer både næringene og de fagfolkene som skal veilede i næringene. Dette gjelder så vel i landbruk som fiskeri, i vegsektor, industri, i kommuner og på fylkesplan. Og ikke minst kommer slike holdninger til miljøvern til syne hos *politikere* på alle nivå. Men spesielt på kommuneplan hvor det koster mest å ta såkalte upopulære standpunkter.

Det finnes utallige eksempler på at miljøhensyn overhode ikke har hatt gjennomslagskraft. Gode og tydelige eksempler er f.eks.:

Fiskeriforvaltningen – silda, lodda m.fl.

Jordbruket – overgjødning, silopressaft.

Kommunene – liten vilje til å prioritere renseanlegg og å ta naturvern hensyn i arealforvaltningen.

Og det gjelder holdninger hos oss alle med hensyn til forbruk og tankeløshet i vår omgang med naturen.

Det står nå mer og mer klart for oss alle at vi er i en skjebnetid når det gjelder det globale miljø. Rhinen, Tsjernobyl, tørkekatastrofen i Afrika, de store sjøene i USA, skogdøden og ozon-laget slenges inn over oss gjennom media hver dag.

Her hjemme synes kanskje ikke problemene så store ennå. Men det er et resultat av vår geografiske beliggenhet i forhold til industriområdene i Europa. Dessuten det faktum at vi bare er 4 millioner mennesker på en stor overflate. Regnet pr. innbygger er vi blant de verste når det gjelder industriforurensning, bilbruk osv.

Hvordan skal vi her i lille Norge møte disse enorme utfordringene, tatt i betraktning de forholdene jeg har nevnt foran?

Når jeg nå skal forsøke å svare, er det et forhold som jeg først vil legge i bunnen:

Vi vet nok til å handle!

Forskning vil alltid være viktig, men vi må slutte å unnskyld oss med at vi vet for lite til å gjøre noe. Forskningsinnsatsen framover må i større grad enn nå gå på *overvåkning* og etterprøving av de tiltak som settes ut i livet.

På dette grunnlaget må vi bygge en miljøvernstrategi omkring:

- 1) Gjenreising og styrking av organisasjonene som driver med miljøvern.
- 2) Bygge inn miljøvern hensyn i all sektorlovgivning.
- 3) Etablere et miljøvernbyråkrati innenfor alle sektorenes forvaltningsorganer.
- 4) Bygge opp miljøvernkompetanse både i den kommunale administrasjon og i kommunenes beslutningsorganer.
- 5) Gi kommunene ansvar for miljøvernpolitikken og gi dem økonomisk mulighet til å gjennomføre en kommunal miljøvernpolitikk.
- 6) Gjøre om miljøvern avdelingene fra forvaltnings- og kontrollorganer til skolerings- og veiledningsorganer.
- 7) Gjøre om Miljøvern departementet fra et sektordepartement til et overordnet ressursdepartement med innflytelse på linje med Finansdepartementet.
- 8) Gjennomføre en radikal styrking av naturfag/miljøvernundervisning i skolen.
- 9) Bruke pris- og avgiftspolitikken, samt overføringene for å stimulere til miljøverntiltak.

Jeg skal forsøke å utdype disse 9 punktene:

- 1) Organisasjonene og miljøbevegelsen har vært i dvale siden slutten av 70-tallet. Arbeidet har stort sett vært preget av lobbyvirksomhet, saksbehandling og kamp for å overleve økonomisk. Det har rett og slett ikke vært attraktivt å jobbe i miljøbevegelsen.
Miljøvernet som sak ville tjent utrolig på å bruke 2-3 millioner pr. år av Miljøvern departementets budsjett til å etablere en skikkelig organisasjon

på fylkes- og lokalplanet, gjennom f.eks. naturvernforbundet.

Slik kan de som jobber her få tid til å drive med *opinionsbygging* og *folkeopplysning* istedenfor å drive medlemsverving og pengeinnsamling. Med en slik profil ville medlemmene komme av seg sjøl og organisasjonene vokse seg sterke. Og dette er i et demokrati nødvendig for å kunne utforme en altomfattende miljøvernpolitikk.

- 2) I dag er det kun skogvernloven av sektorlovene som har en formålsparagraf som inneholder krav til hensyn ovenfor naturvern og friluftsliv. Erfaringene med denne tyder ikke på at en skal ha overdreven tro på fagre formålsparagrafer. Som basis for videre arbeid er de imidlertid nødvendige. Jordbrukslovgivning, fiskerilovgivning, konsesjonslovgivning osv. må gjennomgås med tanke på dette. Et slikt initiativ måtte være en ypperlig oppfølgingsoppgave for en regjering med formannen i Gro-kommisjonen som statsminister.
- 3) Forvaltningsorganene til de forskjellige sektorene trenger korrektiver til økonomistyringen i egne rekker.

Fylkesagronom for miljøvern bør i framtida være en like selvfølgelig tittel som fylkesagronom i tekniske fag.

Fylkesskogmester for naturvern og friluftsliv burde være en tittel på like linje med fylkesskogmester for driftsteknikk.

Miljøvernkonsulenter må kort sagt inn over alt i forvaltningen, og alle tiltak som foretas må ta utgangspunkt i de økologiske realiteter og begrensninger.

Også *næringsorganisasjonene* må bygge opp slik kompetanse i egne rekker. Landbrukets utmarkskontor

gjør i dag en god jobb, men denne sektoren må opp-prioriteres lokalt. Hva hjelper det med en fattig utmarkskonsulent i en skogeierforening, når hele apparatet ellers er opp-tatt kun av å øke avvirkingen, koste hva det koste vil.

Innenfor landbruket må det også gis solid økonomisk premiering for dem som tar miljøhensyn i sin drift av eiendommene. Landbrukspolitikken og de landbruksøkonomiske virkemidlene har i dag mye større betydning for norsk natur enn miljøvernpolitikken.

- 4) Det må etableres naturforvaltnings- og miljøvernkompetanse i de kommunale administrasjonene.

Forsøkene som drives med kommunale miljøvernkonsulenter er første skritt på veien. Slik kan de politiske utvalg som skal ivareta miljøvern-hensyn få den nødvendige kompetanse til å drive skikkelig planbehandling i det kommunale politiske systemet. Et eget hovedutvalg for miljøvern er en forutsetning for at disse interessene skal få gjennomslagskraft i kommunene.

- 5) Men kommunene må også få et klart ansvar for å ivareta miljøverninteressene. I dag oppfattes dette ikke som deres ansvar. Frikommuneforskene burde kunne anvendes til å prøve ut slike modeller.

Skal kommunene kunne gjennomføre en lokal miljøvernpolitikk, må de også gis økonomiske muligheter til dette. I ei *tiltakstid* er det ikke så lett for kommunene å prioritere midler til nytt byråkrati. Men vi har *ikke* en stor offentlig sektor i Norge sammenligna med mange andre land i Europa. Og det er også et spørsmål om bedre ressursutnytting, samord-

ning og ansvarsfordeling og øket status for de grønne og livsviktige verdiene.

Gjennom oppbygging av en kommunal miljøadministrasjon og et hovedutvalg for miljøvern, vil også de lokale organisasjonene få noen å spille på lag med. Nå er det så langt til miljøvernavdelingen reint geografisk, at mange gir opp å få gjort noe lokalt.

- 6) Hva så med miljøvernavdelingene i en slik strategi? Bli de overflødige? Mitt håp er at mange av de kontrollende funksjoner som i dag utgjør hovedvekten av miljøvernavdelingenes arbeid skal bli overflødiggjort. Sektorene og kommunene må i stor grad sjøl stå for dette. Det gjelder f.eks. også å ta initiativ i vernesaker, vilt- og fiskeforvaltningsaker, forurensningssaker osv.

Jeg ser i mye større grad for meg en statlig *veiledningstjeneste* på fylkesplanet. Her må det i mye større grad enn i dag jobbes med informasjons- og opplæringstiltak overfor kommunene og sektorene. En slags kunnskaps- og informasjonsbank! Om dette for framtida skal være en statlig eller fylkeskommunal oppgave skal jeg ikke ta stilling til. Fylkeskommunens neste 10 år vil antageligvis gi svaret.

Det at miljøvernavdelingene i sterkere grad må rette seg mot informasjon og opplæring/planlegging, er ikke bare et ønskemål. Det er også et spørsmål om å være på banen i samsfunnsdebatten eller å støve ned i en legalitetskontrollskuff! Også vil det utvilsomt bli en morsommere arbeidsplass.

- 7) Miljøverndepartementet ble et sektordepartement. Tidligere statsmini-

ster Korvald foreslo ved opprettelsen at det skulle bli et slags «over-departement» for ressursutnyttning og forvaltning. Den gangen var det en utbredt politisk og faglig skrekk for dette både i sektorene og blant politikerne.

Tiden burde nå være moden for å vurdere dette på nytt. Gi Miljøvern-departementet en overprøvingsfunksjon i ressurspolitisk sammenheng. Samla Plan for vassdrag har dannet en slags skole i så sammenheng. LENKA-prosjektet er et annet opplegg som ideelt sett kunne fungert om det var kommet 5 år tidligere.

Er det f.eks. riktig at et fagdepartement alene skal stå for utformingen av norsk ressursutnyttelse i havet, når dette gang på gang medfører økologiske katastrofer opp gjennom hele næringskjeden?

Eller er det riktig at industripolitikken skal kunne utformes uten at miljøvern hensyn innarbeides overordnet?

Gro-kommisjonens leder burde initiere til en ny gjennomgang av hele den norske miljøvernpolitikken sett i relasjon til sin kommisjons konklusjoner.

- 8) Så litt om skoleverket. Paradoksalt nok har naturfagene tapt terreng de seinere åra. Dette gjelder både nasjonalt og internasjonalt. Nå burde tiden være moden for å snu denne trenden. Kunnskap er makt, og kunnskap er bakgrunn for holdninger og handlinger.

En økologisk basert naturfagundervisning er avhengig av tilførsel av ressurser faglig og økonomisk, *men* også av at rammene for undervisningen endres. 1 time i gangen er for lite for å få til en økologiundervisning som

gir mening.

Derfor er det arbeidet som nå drives i regi av kirke- og undervisningsdepartementet, med en frigjøring fra den timebaserte skoledagen, en forutsetning for å lykkes. Det er særdeles viktig at miljøvernssystemet tar initiativ overfor skoleverket og stiller seg til disposisjon der det lar seg gjøre. Men det må skje på skolenes egne premisser, ellers kommer vi rett og slett ikke inn.

Framtidas miljøvernere vil bli skapt i spennet mellom *media* og skolen. Media vil være *vekkerne* og skolen skal formidle kunnskapen.

- 9) Til slutt kanskje det vesentligste, nemlig den styringsmekanismen som ligger i bruk av pris- og avgiftspolitikken og de statlige overføringene. I dag «lønner det seg» å forurense litt, både innenfor landbruk, industri og vegsektor.

Denne tendensen kan snus, ved en aktiv bruk av disse 3 faktorene på miljøets premisser. Vi bør f.eks. innføre miljøavgifter på kunstgjødsel, snøscooterbruk, høyenergivarer, fosforvaskemidler osv. (Noen bør vi også forby!)

Og vi må premiere de som tar miljøhensyn – enten det er i industrien eller på gården. Stimuler f.eks. økonomisk de som ønsker å opprettholde åkerkanter, bekkedrag og vandammer i jordbrukslandskapet.

Slutt å gi tilskudd til bygging av skogsbilveger som utnytter en skogressurs som har samfunnsøkonomisk nullverdi som tømmer. Denne tar vare på viltets leveområder, og folks muligheter for naturopplevelse og rekreasjon.

Bruk overføringene i landbruket til å stimulere til *skikkelig* satsing på gjød-

selkjellere og silokummer. Og sett begrensninger på antall dyr på gårdene, ut fra miljøhensyn.

Landbruket har vist sin evne til å disiplinere sine næringsutøvere i økonomiske spørsmål. Nå er tiden moden for å gjøre det samme i miljøspørsmål.

Lignende betraktninger kan gjøres også for mange av de andre sektorene.

Min konklusjon blir at vi må la miljøvern hensynene gjennomsyre all for-

valtning og næringsvirksomhet v.h.a. økonomi, informasjon og byråkrati. Dette krever politisk mot og evne til politisk langsiktig tenkning.

Men vi har egentlig ikke noe valg. På denne måten kan vi komme over på forebyggende miljøvern istedenfor dagens lappverk, og vi kan få flerbruk på naturens premisser istedenfor sektorkollisjon og naturødeleggelse.

Trondheim, 20. mai 1987.